

КІРМЕ СӨЗДЕР МЕН ЖҰРНАҚТАРДЫҢ ТҮРКІЛІК НЕГІЗІ

Кадимова Нуржауган

kaadiimnura@gmail.com

«Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі» білім бағдарламасының 2-курс студенті
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: Қазақ тілі және әдебиеті кафедрасының аға оқытушысы,
филология магистрі Дауткулова А.К.

Аминова Даметкен Чуйшовна

№16 Ж.Қаражігітов атындағы мектеп- лицейінің Қазақ тілі мен әдебиет пәні
мұғалімі, педагог- шебер, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

Қазақ тілі – әлемдегі бай және көпқырлы тілдердің бірі болып табылады. Оның тарихи дамуы мен қалыптасуы көп жағдайда түркі тілдеріндегі дәстүрлермен, сондай-ақ басқа да әлем тілдерімен қарым-қатынасы нәтижесінде жүзеге асқан. Осы қарым-қатынастар барысында тілдің лексикалық және грамматикалық құрылымдарына көптеген өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Тілдің сыртқы ықпалына ұшырауының бір көрінісі – кірме сөздердің пайда болуы. Кірме сөздер – басқа тілдерден қабылданған, бірақ сол қабылданған тілдің лексикалық құрылымына бейімделген сөздер. Бұл сөздер қазақ тіліне түрлі жолдармен, түрлі кезеңдерде енді.

Кірме сөздер қазақ тіліне басқа халықтардың мәдениетімен, экономикалық байланыстарымен, діндермен, ғылым мен білімнің таралуымен байланысты келді. Араб, парсы, орыс, моңғол, түрік және басқа да тілдерден енген сөздер қазақ тілінің сөздік қорын байытты, жаңа ұғымдар мен терминдер пайда болды. Бұл сөздер мен олардың тілде қолданылуы қазақ тілінің динамикалық даму процесін көрсетеді. Сонымен қатар, қазақ тіліндегі кірме сөздер мен жұрнақтардың шығу тарихы мен қолданылу ерекшеліктері көптеген лингвистикалық зерттеулердің объектісі болып табылады.

Кірме сөздердің және жұрнақтардың түркілік негізі мен олардың қазақ тіліне ену себептерін зерттеу тіл білімінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бұл зерттеу қазақ тілінің дамуындағы жаңа үдерістерді, соның ішінде тілдің өзіндік ерекшеліктерін сақтай отырып, басқа тілдердің әсеріне қалай бейімделгенін көрсетеді. Кірме сөздер мен жұрнақтар, әсіресе қазақ тіліндегі түркілік негіздер мен құрылымдардың ерекшеліктерін ескере отырып, оларды тереңірек зерттеу осы тілдің дамуындағы көптеген мәселелерді шешуге көмектеседі.

Қазақ тіліндегі кірме сөздер мен жұрнақтар – бұл тек тілдің сөздік құрамын кеңейтіп қана қоймай, сондай-ақ оның грамматикалық құрылымын байытатын, тілдің экспрессивті мүмкіндіктерін арттыратын құралдар. Кірме сөздердің қазақ тілінде қалай бейімделгені, олардың мағыналық өзгерістерге ұшырап, жаңа сөздер мен ұғымдардың қалыптасуына қалай әсер еткені, сонымен қатар кірме жұрнақтардың түркі тілдерінің құрылымдық ерекшеліктеріне қалай бейімделгені тіл біліміндегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Кірме сөздердің қазақ тілінің тарихи дамуы мен оның қазіргі әлеуметтік-мәдени жағдайындағы рөлін зерттеу – бұл тілдің даму заңдылықтарын түсіну үшін қажетті қадам. Сонымен қатар, қазіргі қазақ тіліне енген кірме сөздер мен жұрнақтар түркілік тілдермен байланысқа түсіп, олардың тілдік құрылымына бейімделе отырып, қазақ тілінің өзіндік ерекшеліктерін сақтай отырып дамып келеді. Қазақ тілінің сөзжасам жүйесі мен грамматикалық құрылымындағы өзгерістер мен жаңартулар кірме сөздер мен жұрнақтардың тілдегі мағыналық рөлі мен олардың күнделікті қолданудағы ықпалы арқылы көрінеді.

Тілдік ықпалдастық пен тілдің сыртқы әсерлеріне ұшырауы қазақ тілінің динамикалық дамуына, оның сөздік қорын толықтыруға және тереңдетуге көмектесті. Осы себептен, кірме сөздер мен жұрнақтарды зерттеу – қазақ тілінің лексикалық және грамматикалық құрылымын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай зерттеулер қазақ тілінің дамуындағы жаңа үдерістерді анықтауға және оның қазіргі тілдік жағдайын бағалауға ықпал етеді. Кірме сөздер мен жұрнақтардың түркілік негіздеріне және олардың қазақ тіліне ену себептеріне тоқталу – бұл тілдің этномәдени ерекшеліктерін, сондай-ақ оның тарихи, әлеуметтік және мәдени байланыстарын түсінуге мүмкіндік беретін маңызды қадам.

Бұл зерттеу жұмысының мақсаты – қазақ тіліндегі кірме сөздер мен жұрнақтардың қалыптасу тарихын, олардың қазақ тіліне ену себептерін, түрлерін және қазіргі қазақ тіліндегі қолданылуын зерттеу. Сонымен қатар, түркілік негізі мен кірме сөздер мен жұрнақтардың өзара байланысы мен ерекшеліктерін көрсету болып табылады. Бұл зерттеу қазақ тілінің дамуындағы кірме сөздер мен жұрнақтардың маңыздылығын және олардың тілдік құрылымдағы рөлін толық түсінуге мүмкіндік

Қазақ тілінің тарихи дамуы мен қалыптасуы оның сыртқы және ішкі факторлардың ықпалы нәтижесінде жүзеге асты. Әрбір тіл уақыт өте келе өз мағынасы мен құрылымында өзгереді, жаңа сөздер мен терминдер енеді. Бұл процесс тілдердің өзара байланыс жасауы мен әлеуметтік, мәдени, экономикалық, діни қажеттіліктердің негізінде жүзеге асады. Қазіргі қазақ тілінің лексикалық құрамын қарастыра отырып, оның ішінде елеулі орын алатын кірме сөздерге назар аудару маңызды. Қазақ тіліне кірме сөздердің енуі оның әлеуметтік-мәдени, діни, саяси, ғылым мен технология салаларында әртүрлі кезеңдерде болған ықпалдардың нәтижесі болып табылады. Бұл кірме сөздер қазақ тіліне тек сөздер ретінде ғана емес, жаңа мәдени ұғымдарды, дүниетанымдық көзқарастарды, философиялық түсініктерді енгізді. Мақалада қазақ тіліне кірме сөздердің тарихы, олардың тілдік құрылымдағы рөлі мен маңызы, қазақ тілінің ұлттық ерекшеліктеріне сәйкес бейімделу процесі терең қарастырылады [1,156].

Кірме сөздер – бұл бір тілден екінші тілге ауысқан сөздер. Бұл үрдіс көптеген тілдерде әртүрлі тарихи жағдайлар мен мәдени байланыстардың негізінде жүзеге асады. Кірме сөздер, әдетте, белгілі бір мәдени немесе саяси ықпалдың нәтижесінде енеді. Қазақ тілі үшін мұндай ықпалдардың негізінде ең алдымен араб, парсы, моңғол және орыс тілдерінің болуы айқын көрінеді. Бұл әсерлер әсіресе қазақ халқының діни және мәдени дамуында айқын байқалады. Қазақ тілінің сөздік құрамына кірме сөздердің енуі оның құрылымын, сөйлеу жүйесін байытып, дамытуға маңызды ықпал етті.[2 ,1566]

Қазақ тіліне кірме сөздер бірнеше кезеңдерде енгізілді. Бұл кезеңдер тілдің тарихи, мәдени және саяси жағдайларының нәтижесі ретінде қалыптасты. Араб және парсы тілдерінің әсері XIII ғасырдан бастап ислам дінінің таралуымен айқын көрінсе, моңғолдың ықпалы олардың империясының Орта Азияға ықпал етуімен байланысты болды. Ал орыс тілінің ықпалы XVIII ғасырдан бастап қазақ қоғамының Ресейге қосылуымен күшейе түсті.

Кірме сөздер тек лексикалық өзгерістермен шектелмейді, олар сонымен қатар тілдің грамматикалық және фонетикалық құрылымында да әсер қалдырады. Тілге енген сөздер фонетикалық, семантикалық және грамматикалық тұрғыда өзгерістерге ұшырауы мүмкін. Бұл өзгерістер олардың жаңа тілде қолданылуында, әлеуметтік-саяси контексте және күнделікті тұрмыста әртүрлі мағынаға ие болуына әкеледі.

Фонетикалық өзгерістер көбінесе сыртқы тілдердің дыбыстық жүйесінің қазақ тілінің дыбыстық заңдарына сәйкес өзгеруін білдіреді. Мысалы, араб тіліндегі *қудрет* сөзі қазақ тілінде *құдірет* болып бейімделген. Бұндай өзгерістер қазақ тілінің фонетикалық құрылымына сәйкестендірілуінен туындайды.

Семантикалық өзгерістер кірме сөздердің қазақ тілінде жаңа мағыналар алуын көрсетеді. Мысалы, араб тілінен енген *ақыл* сөзі бастапқыда *парасат*, *ойлау қабілеті* деген мағынада қолданылған болса, қазіргі қазақ тілінде ол көбінесе адамның ойлау қабілетін білдіретін ұғымға айналды.

Грамматикалық өзгерістер кірме сөздер түрлену арқылы жаңа грамматикалық құрылымдарға түсіп, түрлі сөз таптарына айнала алады. Орыс тілінен енген сөздер көбінесе түбірінде өзгеріссіз қалып, қазақ тілінің синтаксисінде түрлі грамматикалық формаларға енді. Мысалы, *план* сөзі қазақ тілінде *жоспар* болып бейімделіп, жаңа мағынаға ие болған. Қазақ тілінде араб және парсы сөздері айтарлықтай маңызды орын алады. Бұл тілдер қазақ мәдениеті мен дінінің дамуына үлкен әсер етті. Араб тілі, әсіресе ислам дінінің әсерімен, қазақ тіліне көптеген діни ұғымдарды енгізді. Араб тілінен енген сөздер қазақ тілінде терең философиялық, діни және мәдени мәнге ие болып, халықтың ойлау жүйесі мен дүниетанымын қалыптастырды. Мысалы, *азан* (дауыстау, діни рәсім), *құдірет* (күш, өкілдік), *ар-ұят* (намыс, адамгершілік), *ақыл* (ойлау қабілеті) сияқты сөздер бүгінде тек діни контексте емес, жалпы өмірдің барлық саласында қолданылады.

Парсы тілінің ықпалы қазақ мәдениеті мен әдебиетінде ерекше орын алады. Парсы тілінен енген көптеген сөздер әдебиет пен поэзияда кеңінен қолданылған. Сонымен қатар, парсы тілінің сөздері қазақ тілінің байлығын арттырып, әдеби шығармаларды жазуда, сондай-ақ әлеуметтік өмірде қолданылатын терминдерде кеңінен қолданылған. Мысалы, *бала* (перзент), *хат* (пошта), *жәннат* (жұмақ), *хан* (басшы, билеуші) сияқты сөздер қазақ тілінің бір бөлігіне айналған.

Моңғол империясының Орта Азияға ықпалы қазақ тіліне де әсер етті. Моңғол тілінен енген сөздер, негізінен, әскери және басқару жүйелерімен байланысты болды. *Құрылтай* (жиналыс), *нөкер* (қызметші), *мерген* (мерген, садақшы), *улус* (халық, ел) сияқты сөздер моңғол мәдениетінің ықпалы мен көшпелі қоғамдағы әлеуметтік құрылымды көрсетеді. Моңғолдардың қазақ қоғамындағы әскери құрылымға ықпалы олардың тілінде де терең із қалдырды.[3,38-39б]

Қазақ тіліндегі кірме сөздер арасында орыс тілінің ықпалы ерекше орын алады. Ресей империясының құрамына енгеннен кейін қазақ тіліне көптеген орыс сөздері енді. Орыс тілінен енген сөздер, әсіресе әкімшілік, ғылыми, техникалық және мәдениет салаларында кеңінен қолданылады. *Партия*, *саясат*, *заң*, *өндіріс*, *план* сияқты сөздер қазақ тілінің сөздік қорында тұрақтап қалды. Сонымен қатар, кеңес дәуірі кезеңінде орыс тілінің ықпалы күшейіп, көптеген ресми терминдер мен ғылыми ұғымдар қазақ тіліне енді. Орыс тілінің әсері тек лексикалық тұрғыда ғана емес, сонымен қатар синтаксистік құрылымда да байқалады. Орыс тілінен енген сөз тіркестері мен сөйлем құрылымдары қазақ тілінің құрылымында жаңалықтар енгізіп, түрлі сөздер мен сөз тіркестерінің қолданылуына жол ашты [4,155б].

Қазіргі таңда қазақ тілінде кірме сөздердің қолданылуы одан әрі кеңейіп, өзекті мәселелерге айналууда. Жаңа замандағы ақпараттық технологиялар, халықаралық қатынастар, ғылым мен білім салалары көптеген жаңа сөздерді талап етуде. Сонымен қатар, қазақ тілінің халықаралық аренадағы рөлі артқан сайын, басқа тілдерден енетін сөздер саны да көбейе түсті. Әсіресе ағылшын тілінен енген сөздер қазіргі қазақ тілінің лексикалық құрамына айтарлықтай ықпал етті.

Қазіргі кезде бұл үрдістердің көбеюі қазақ тілінің ішкі құрылымында өзгерістерге алып келуде. Дегенмен, қазақ тілі өзінің ұлттық болмысын сақтай отырып, кірме сөздерді өзінің дыбыстық, морфологиялық, синтаксистік заңдарына бейімдей отырып қабылдайды. Бұл тілдің өз ерекшеліктері мен табиғатын сақтау арқылы тілдің дамуына ықпал етеді.[5,65 б]

Қазақ тіліне кірме сөздердің енуі – ұзақ тарихи процесс. Олар қазақ тілінің бай сөздік қорын ғана емес, оның мәдениеті мен әлеуметтік құрылымын да айқындап отыр. Араб, парсы, моңғол және орыс тілдерінен енген сөздер қазақ тілінің қалыптасуына айтарлықтай әсер етіп, оның дамуында маңызды рөл атқарды. Бұл сөздер қазақ тілінің құрылымына терең бейімделіп, қазақ мәдениеті мен дүниетанымын нығайтуда, ұлттың рухани дүниесін сақтау мен дамытуда ерекше орын алды. Кірме сөздер қазіргі қазақ тілінің дамуындағы өзгерістер мен жетістіктердің айқын дәлелі болып табылады. Тілдің ұлттық болмысын сақтай отырып, оны заман талабына сай жетілдіру, оған енген кірме сөздердің мәнін терең түсіну мен оны

өз тіліне бейімдеу – болашақта қазақ тілінің өркендеуі үшін маңызды міндеттердің бірі болмақ.

Тіл – ұлттың жаны, рухани болмысының өзегі. Түркі тілдерінде сөзжасам жүйесі бай, көп қырлы және динамикалық құбылыс ретінде танылады. Бұл жүйеде қосымшалардың, соның ішінде жұрнақтардың орны ерекше. Жұрнақтар арқылы жаңа сөздер жасалып, тілдің лексикалық қоры үнемі жаңарып, дамып отырады.

Заман ағымымен түркі тілдері түрлі мәдениеттермен, тілдермен байланысқа түсіп, соның нәтижесінде өзіне жат, сырттан енген элементтерді де бойына сіңіре білді. Мұндай элементтердің қатарына кірме жұрнақтар жатады. Олар көбіне араб, парсы, моңғол және орыс тілдерінен енген. Бастапқыда бөтен әрі шет тілді болғанымен, бұл жұрнақтар түркілік морфологиялық жүйеге бейімделіп, өз тіліміздің ажырамас бір бөлігіне айналды.

Зерттеушілердің (А. Ысқақов, Н. Оралбаева, Ы. Маманов, С. Исаев және т.б.) еңбектерінде қосымшалар – сөз тудырушы және форма тудырушы болып бөлінеді. Бұл жіктелім кірме жұрнақтарға да қатысты. Кірме жұрнақтардың өзіндік тарихи негізі бар және олардың қалыптасуы тарихи-мәдени байланыстармен, діни-әдеби ықпалмен және көптілді ортаның әсерімен тікелей байланысты.

Түркі тілдерінің ең басты ерекшелігі – агглютинативтілік. Бұл жүйеде мағына түбір сөзге әр түрлі қосымшаларды жалғау арқылы жасалады. Дегенмен, кей кірме жұрнақтар, мысалы бей- сияқты болымсыздық префикстері, агглютинативті жүйеге тән болмағанымен, тілге еніп, кең қолданысқа түскен. Жалпы алғанда, түркі тілдеріндегі кірме жұрнақтар – тілдің сыртқы ықпалдарға икемделу қабілетін және сөзжасам жүйесінің икемділігін көрсететін ерекше құбылыс. Кірме жұрнақтар – тіл тарихындағы күрделі әрі ерекше құбылыстардың бірі. Олар басқа тілдерден енсе де, түркі тілдерінің ішкі заңдылықтарына бейімделіп, жаңа сөздер тудыруда белсенді қызмет атқарады. Ең басты ерекшелік – бұл жұрнақтар көбіне түркілік түбірлерге жалғанады. Яғни, жаңа сөз түркі негізінде жасалып, кірме жұрнақпен нақты бір мағынаға ие болады. Мәселен, *-кер* жұрнағы (парсы тілінен): талапкер, жауапкер, айлакер. Бұл сөздердің түбірі – таза түркілік (талап, жауап, айла), ал мағына кірме жұрнақ арқылы нақтыланып, кәсіби немесе мінездік сипат береді. *-паз* жұрнағы: өнерпаз, білімпаз, еңбекпаз сияқты сөздер адамның бейімділігін, құмарлығын көрсетеді. Бұл жұрнақтың түркі түбірімен үйлесіп, табиғи мағына туындатуы – оның толықтай бейімделгенінің дәлелі. *-хана* жұрнағы: дәріхана, қымызхана, мейрамхана – бұл сөздер белгілі бір орын атауларын білдіреді. Түркі тіліндегі түбірлер (дәрі, қымыз, мейрам) араб-парсы мәдениетіндегі хана сөзімен бірігіп, жаңа ұғым жасайды. Болымсыз *бей-*, *на-*, *не-* префикстік жұрнақтары агглютинативті тілдер үшін таңсық болғанымен, қазақ тілінде кең қолданыс тапқан. Бейшара, бейуақ, надан, нақақ сияқты сөздерде олар болымсыздық, қарсылық, бейтараптық мән тудырады.

Қызығы, бұл кірме жұрнақтардың енуі тек сөзжасамдық мақсатпен ғана шектелмей, мәдени және рухани ұғымдардың тілдік таңбалануына да әсер еткен. Тілге сіңген мұндай морфемалар көбінесе түркі тілінің дыбыстық, грамматикалық және мағыналық жүйесіне бейімделіп барып, жаңа сөздердің жасалуына жол ашады.

Бұл құбылыс – түркі тілінің иілгіш, қабылдағыш әрі жаңашыл жүйе екенін көрсетеді. Сырттан енген жұрнақтарды өзінше игеріп, олар арқылы жаңа ұғымды білдіру – тілдің ішкі даму заңдылығының бір көрінісі. Жалпы алғанда, түркі тілдеріндегі кірме жұрнақтардың қызметі мен морфологиялық бейімделу процесі – тіл дамуының табиғи әрі заңды құбылысы. Кірме жұрнақтар өзге тілдік ортадан енгенімен, түркі тілдерінің ішкі құрылымына икемделіп, жаңа сөз тудыру механизмінің ажырамас бір бөлігіне айналды. Бұл олардың фонетикалық, семантикалық және грамматикалық тұрғыда түркі тіліне толық бейімделгенін көрсетеді. Мысалы, парсы және араб тілдерінен енген «-кер», «-паз», «-хана», «бей-» секілді жұрнақтар – бүгінгі қазақ тіліне соншалықты сіңісіп кеткен, оларды кейде кірме деп те ажырату қиын. Бұл – тілдің икемділігі мен бейімделгіштік қасиетінің айқын көрінісі. Әсіресе, түркі түбірімен бірігіп, жаңа мағыналық қабаттар құруы – тілдік жүйенің жандылығын және шығармашылық әлеуетін танытады.

Сонымен қатар бұл жұрнақтардың сөзжасамдық өнімділігі – тілдің лексикалық қорын байытып қана қоймай, қоғамдағы жаңа ұғымдарды, мамандықтарды, мекемелерді, психологиялық және әлеуметтік категорияларды атауда маңызды рөл атқарғанын байқаймыз.

Бүгінгі қазақ тіл білімінде кірме жұрнақтарды зерттеу мәселесі маңызды бағыттардың бірі болып отыр. Өйткені бұл құбылыс арқылы біз тек лингвистикалық құбылысты ғана емес, тарихи, мәдени, әдеби байланыстарды да тануға мүмкіндік аламыз. Кірме жұрнақтардың орны мен қызметін айқындау – қазақ тілінің дамуын терең түсінуге жол ашады.

Мұндай жұрнақтар – түркі тілдерінің сыртқы ықпалдарға төтеп бере отырып, оларды өз табиғатына сай икемдеп сіңіре алатын өміршең жүйе екенін дәлелдейді. Яғни, бұл тек қабылдау емес, шығармашылық қайта өңдеу үрдісі. Сол себепті, кірме жұрнақтар жай қосымша морфемалар емес, тіл тарихының бір парағы, мәдениетаралық диалогтың көрінісі деп қарастыру қажет. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, кірме сөздер мен жұрнақтар түркі тілдерінің тарихи дамуында маңызды орын алады. Түркі халықтарының түрлі мәдениеттермен және тілдермен араласуы, әсіресе ислам дінінің таралуы, көршілес мемлекеттермен сауда мен саяси байланыстар арқылы, түркі тілдеріне жаңа сөздер мен грамматикалық элементтердің енуіне себеп болды. Бұл құбылыс сөзжасам жүйесінің дамуына және тілдік құрылымның байып, өзгере түсуіне ықпал етті.

Кірме сөздер мен жұрнақтар түркі тілдерінде көп жағдайда сөздердің мағынасын тереңдетіп, жаңа ұғымдардың қалыптасуына жағдай жасады. Кірме жұрнақтардың, мысалы, парсы мен араб тілдерінен енген «-кер», «-паз», «-хана», «бей-» сияқты жұрнақтар түркі тілдеріндегі сөзжасам жүйесін байыта отырып, олардың жаңа функционалдық және мағыналық қабаттарын ашты. Бұл жұрнақтар бастапқы тілдердегі мағыналарын өзгерте отырып, түркі тілдерінің өзіндік ерекшеліктерімен интеграцияланды. Түркі тілдерінің агглютинативті құрылымына ену арқылы олар сөздерге жаңа грамматикалық мағыналар мен анықтамалар қосып, тілдің қорын жаңа әлеуметтік, мәдени және кәсіби ұғымдармен толықтырды.

Кірме сөздер мен жұрнақтардың түркі тілдеріне енгенімен, олардың бейімделуі және түркілік негізге сәйкестігі бұл тілдердің тарихын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Бұл процессте әрбір кірме элементтің түркі тілдерінің морфологиялық және семантикалық құрылымына қаншалықты бейімделгенін зерттеу маңызды. Кірме жұрнақтар мен сөздер түркі тілдерінің синтетикалық құрылымында түрлі тарихи, мәдени және тілдік процестердің нәтижесінде пайда болған. Олардың түркі тілдерінің сөзжасам жүйесіне терең сіңіп, жаңа сөздер мен тіркестердің қалыптасуына ықпал етуі түркі халықтарының мәдениетіндегі көпжақтылық пен даму динамикасын көрсетеді.

Сонымен қатар түркі тілдеріндегі кірме элементтердің бейімделуі тілдің құрылымдық ерекшеліктеріне, атап айтқанда агглютинативті құрылымына әсер етіп, жаңа грамматикалық жүйелердің пайда болуына негіз болды. Кірме сөздер мен жұрнақтар түркі тілдерінің лексикалық қорын байытып, тілдің күрделілігін арттырды, сонымен қатар тілдің құрылымындағы жаңа өзгерістер мен мағыналық түрленулерді қалыптастырды.

Қорыта келе, түркі тілдеріндегі кірме сөздер мен жұрнақтардың түпнұсқа тілдермен салыстырғанда қалай бейімделгенін зерттеу түркі тілдерінің даму жолын толық түсінуге және олардың қазіргі кезеңдегі лексикалық және грамматикалық құрылымын айқындауға мүмкіндік береді. Тілдердің өзара әрекеттесуі, сөздердің және жұрнақтардың синтезі түркі тілдерінің мәдениеті мен тарихы туралы мол мағлұмат береді. Осылайша, кірме сөздер мен жұрнақтардың түркілік негізі тек тілдік тұрғыдан ғана емес, сонымен қатар мәдени және әлеуметтік тұрғыдан да маңызды болып табылады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі

1. Ильясов, Е. "Түркі тілдеріндегі кірме сөздер мен жұрнақтар". Журнал "Лингвистика", 2007, 1563-0223.

2. А. Салқынбай, Қазақ тілі: Сөздік құрам. Сөзжасам: оқу құралы / А.Б. Салқынбай. Стер. бас. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 390 б.
3. Қазіргі қазақ тілінің сөзжасамы (монография, 1989.)
4. Қорғанбек, Б. "Қазақ тіліндегі кірме сөздер". Алматы, 2008.
5. Қайдар Ә. Ғылымдағы ғұмыр. Мақалалар, баяндамалар жинағы. Алматы: Сардар үйі, 2014. 520 б.
6. Рустемов Л.З. Қазіргі қазақ тіліндегі араб-парсы кірме сөздері. Алматы: Ғылым, 1982. 160 б.